

Παραδόσεις για τη Μητρότητα στην Ελλάδα*

Λάζαρος Ε. Βλαδίμηρος, Μαιευτήρας-Γυναικολόγος.

* Ομιλία από το "4ο Μεσογειακό Συνέδριο Ψυχοπροφυλακτικής στη Μαιευτική", στις 6 Μαΐου 1995 στην Αθήνα.

Παράδοση είναι η μυθική διήγηση που πλάθει ο λαός και την οποία πιστεύει ως αληθινή. Όσο και αν ακούγεται παράξενο και ίσως ...αντιεπιστημονικό, η παράδοση έχει "ενσωματωθεί" στο γενετικό υλικό του Έλληνα!

Αλίμονο στον Έλληνα ναυτικό, αν τύχει και ανταμώνει στα πέλαγα τη Γοργόνα, την αδελφή του Μεγαλέξαντρου, αν δεν γνωρίζει ποιά απάντηση να δώσει στην ερώτηση αν ζει ο αδελφός της.

Οι βυζαντινές παραδόσεις για το χτίσιμο της Αγια-Σοφιάς και το Μαρμαρωμένο βασιλιά, ηχούν ακόμα ζωντανές σε κάθε ελληνική ψυχή. Ο βυζαντινός δικέφαλος αετός ζει ακόμα στις εκκλησίες και τα μοναστήρια μας.

Ο γενάρχης της Ιατρικής, ο Κένταυρος Χείρων, ζει ακόμα στα πανέμορφα δάση του Πηλίου. Όποιος πάει εκεί, θα τον συναντήσει σε κάποια πλαγιά να μαζεύει θεραπευτικά βοτάνια. Θα τον συναντήσει, βέβαια, φτάνει να έχει ανοιχτά τα μάτια της ψυχής του, γιατί όπως ειπώθηκε από τους αρχαίους Έλληνες: "οφθαλμός ορά, αλλά νούς βλέπει".

Παράδοση, όμως, θεωρούμε και κάθε πράξη ή ενέργεια, που πέρασε στη ζωή μας και επικράτησε με τη μορφή του εθίμου ή της τελετουργίας. Όποιος μελετήσει την πλούσια λαογραφία μας, θα διαπιστώσει ότι οι ρίζες των παραδόσεών μας βρίσκονται σε μεγάλο ποσοστό μέσα

στις μυθικές διηγήσεις της αρχαίας Ελλάδας και του Βυζαντίου. Αυτό ισχύει όχι μόνο για τα διάφορα δρώμενα, αλλά ακόμα και στη χρήση συμβόλων ή αντικειμένων.

Είναι ευνόητο, ότι παράδοση αρκετών χιλιετηρίδων δεν είναι δυνατό να εξαντληθεί με μια σύντομη εισήγηση. Ελπίζω ότι η αυθαίρετη επιλογή παραδόσεων, ενώ είναι αναπόφευκτα ελλιπής, δεν θα είναι πληκτική.

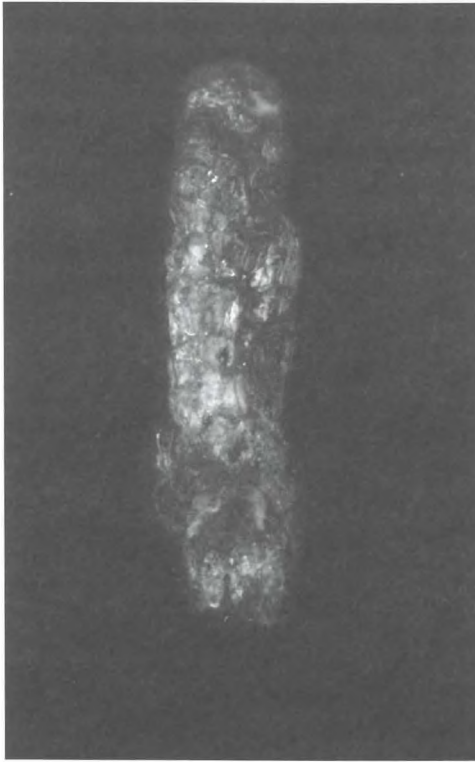
Είναι αρκετά γνωστές οι μυθικές διηγήσεις για τη γέννηση της Αθηνάς από το κεφάλι του Δία, ο τοκετός του Διονύσου από τη Σεμέλη και στη συνέχεια η γέννησή του από το μηρό του Δία, η μυθική γέννηση του Ασκληπιού από την Κορωνίδα κ.ά.

Ας σταθούμε για λίγο στον πρώτο τοκετό της Μυθολογίας μας, ο οποίος διενεργήθηκε από άτομο "εξειδικευμένο", όπως θα λέγαμε σήμερα, τον τοκετό δηλαδή της Λητώς από τη μαία Ειλείθια ή Ελευθώ, κατά μια άλλη ονομασία.

Κυνηγημένη η Λητώ από τη ζηλόφθονη Ήρα, δεν εύρισκε τόπο να σταθεί, για να γεννήσει. Τελικά, την επίτοκο δέχτηκε το νησί Δήλος, αλλά και πάλι ο τοκετός δεν έγινε, παρά τις φροντίδες που πρόσφεραν οι θεές του Ολύμπου. Η Ήρα είχε φροντίσει να κρατήσει μαζί της, στον Όλυμπο, τη μαία Ελευθώ. Τελικά, οι θεές κατόρθωσαν αργότερα να στείλουν την

Ελευθώ στη Δήλο και μόνο τότε διενεργήθηκε ο τοκετός. Η μαία τα κατάφερε πολύ καλά και ο δύσκολος τοκετός είχε αίσιο πέρας.

Από τα μυθικά ακόμα χρόνια αποδεικνύεται ότι δεν αρκεί πάντα η καλή διάθεση της ομάδας, χρειάζεται και ο "ειδικός". Από τη Μινωϊκή εποχή έχουμε ιερά της θεάς Ειλείθειας, όπως το ιερό σπήλαιο της Κρήτης (Εικ. 1), το οποίο αναφέρει και ο Όμηρος. Ένας σταλακτίτης έχει λειανθεί από αμέτρητα χέρια, ικεσία προς τη θεότητα για ομαλή έκβαση του

Εικόνα 1. Το ιερό σπήλαιο της Ειλείθειας στην Αμνισό της Κρήτης. Η φωτογραφία δημοσιεύεται για πρώτη φορά. Η συνεργάτιδα μαία, κ. Ρένα Βουγιουκαλάκη-Θεοδοσοπούλου, μου την παραχώρησε και την ευχαριστώ θερμά και από τη θέση αυτή.

τοκετού. Σε όλο τον ελληνικό χώρο, η Ειλείθεια ή Ελευθώ λατρευόταν και με τη μορφή της Ήρας ή της Άρτεμης.

Στην ελληνική γλώσσα ο τοκετός λέγεται και "λευτεριά". Η γυναίκα λευτερώνεται. "Καλή λευτεριά" εύχονται στην επίτοκο. Όπως επισημαίνουν όλοι οι λαογράφοι μας, και στην αρχαία Ελλάδα χρησιμοποιούσαν τη λέξη "ελευθερώνομαι" για τον αίσιο τοκετό και αποκαλούσαν τις ευχαριστίες τους προς τη θεότητα "ελευθέρια".

Η Ειλείθεια, που κατά την αρχαιότητα λευτέρωνε τις γυναίκες, αργότερα απέκτησε και το χριστιανικό της ομόλογο Άγιο, τον Άγιο Ελευθέριο. Ο Άγιος Ελευθέριος αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση Αγίου, ο οποίος μόνο από το όνομά του έχει περάσει στη λαϊκή δοξασία και τις παραδόσεις ως προστάτης των επιτόκων, χωρίς τα συναξαρστικά στοιχεία να προβάλλουν τέτοια αντίληψη.

Στην ορθόδοξη παράδοση, προστάτης των εγκύων δεν είναι μόνο ο Άγιος Ελευθέριος. Κυρίαρχη μορφή παραμένει η Θεοτόκος. Δίπλα από τη Μητρόπολη των Αθηνών βρίσκεται ένα μικρό εκκλησάκι, αφιερωμένο στον Άγιο Ελευθέριο.

Ο ναός παλαιότερα ήταν αφιερωμένος στην Παναγία την "Αθηνιώτισσα" ή "Γοργοεπήκοο". Ο μικρός και ιδιαίτερα κομψός ναός χτίστηκε στα ερείπια αρχαίου ναού, αφιερωμένου κατά την παράδοση στη θεά Ειλείθεια. Από τα πολλά επώνυμα της Αθηνάς, προστάτιδας θεάς της αρχαίας Αθήνας, ήταν και τα "Γοργώ" και "Θεά, κόρη επήκοος".

Οι αναπόφευκτοι ηχητικοί και νοηματικοί συνειρμοί, μας οδηγούν να κατανοήσουμε την αδιάσπαστη από το χρόνο συνέχεια της παράδοσης στο χώρο μας, αλλά και πόσο βαθιές είναι οι ρίζες της πίστης μας.

Η εγκυμοσύνη, η προσδοκία δηλαδή για

τη νέα ζωή –κατάσταση χαράς αλλά και αγωνίας για την καλή έκβαση– καλύφθηκε από τα πανάρχαια χρόνια με πλήθος παραδόσεις, θρησκευτικές εντολές, μαγικές ιεροτελεστιές, προλήψεις, τελετουργικές πράξεις, ήθη και έθιμα, που όλα στοχεύουν στο αίσιο τέλος.

Η οικογένεια και ο κοινωνικός περίγυρος περιβάλλουν την έγκυο με αμέτρητες συμβουλές και τελετουργικά, άλλοτε, απόσταγμα της λαϊκής σοφίας και δημόσιους ιατρικής και άλλοτε, κατάλοιπα δεισιδαιμονιών και μαγικών αντιλήψεων.

Σε όλη την Ελλάδα συναντάμε την απαγόρευση στην έγκυο να παρακολουθεί κηδείες ή να ακούει δυσάρεστα γεγονότα, φροντίδα που αποσκοπεί στη διατήρηση της ηρεμίας της. Η απαγόρευση στην έγκυο να παραβρίσκεται σε τοκετό, αποσκοπεί και αυτή στο να διατηρήσει την απαραίτητη ηρεμία και ψυχοσωματική νηφαλιότητά της.

Η ιδιαίτερα διαδομένη αντίληψη, ακόμα και στις μέρες μας, ότι η έγκυος πρέπει να γεύεται κάθε “επιθυμία” της ή “μυρωδιά”, αλλιώς κινδυνεύει με κακό ή ίδια ή το παιδί της, αντανakλά στη σοφή λαϊκή θέση ότι η έγκυος πρέπει να νιώθει ότι αποτελεί το κέντρο του ενδιαφέροντος για το περιβάλλον της, ώστε να τονωθεί η ψυχολογική της κατάσταση. Παράλληλα, δίνεται η ευκαιρία στη μικρή κοινωνία του χωριού ή της γειτονιάς να συμβάλει, στο μέτρο του δυνατού, στην καλύτερη διατροφή της εγκύου. Με τον τρόπο αυτό τονώνεται η έγκυος όχι μόνο διαιτητικά, αλλά και με θετικά συναισθήματα από την αγάπη, το ενδιαφέρον και την αλληλοβοήθεια της κοινότητας προς το άτομό της, στοιχεία απαραίτητα για την ψυχολογική της υποστήριξη.

Για την ψυχική προετοιμασία της επιτόκου συμβάλανε και πλήθος άλλων παραδοσιακών ενεργειών, όπως η χρήση

αποτρεπτικών του ματιάσματος και της βασκανίας, τα ξόρκια, οι γητειές, οι μαγικές επικλήσεις και άλλα κατάλοιπα της εποχής, όπου ο άνθρωπος προσπαθούσε να ερμηνεύσει και να αντιμετωπίσει τα φαινόμενα, που του προκαλούσαν δέος και φόβο, με τη μαγεία και τη μεταφυσική. Από τα παραπάνω, μόνο η χρήση των αντιβασκανικών περιλάπτων παραμένει σήμερα αρκετά συχνή.

Για την προστασία των εγκύων οι αρχαίοι Έλληνες πρόσβλεπαν στην Αθηνά, την Ήρα, την Άρτεμη, την Ελευθώ. Οι σύγχρονοι Έλληνες έχουν κυρίως την Παναγία και τον Άγιο Ελευθέριο. Στις 15 Δεκεμβρίου, ημέρα εορτής του Αγίου, υπάρχει η παράδοση να μην εργάζονται οι έγκυες και να τιμούν τη μνήμη του με εκκλησιασμό. Η παράδοση επιβιώνει σε μεγάλο ποσοστό και στις μέρες μας.

Τα τάματα, αναθήματα ή αφιερώματα είναι μια από τις πιο ισχυρές παραδόσεις σε όλο τον Ελλαδικό χώρο. Διατηρούν μια διαχρονική τελετουργία, η οποία παραμένει ουσιαστικά αναλλοίωτη στους αιώνες.

Στον αρχαίο ελληνικό κόσμο τα αναθήματα στους ναούς ήταν ευρύτατα διαδομένη συνήθεια, όπως ακριβώς και στην εποχή μας. Ιδιαίτερα, τα αναθήματα σε ιατρικές ή ιαματικές θεότητες, αποτελούν το πλέον πολυάριθμο εύρημα σε κάθε αρχαιολογική ανασκαφή. Αρκετά από αυτά σχετίζονται με τη μητρότητα. Αποτελούν ευχαριστήρια προσφορά για την ευτυχή έκβαση του τοκετού ή αφορούν επιθυμία για απόκτηση τέκνου. Ακόμη και η απεικόνιση διατηρεί, σε πολλές περιπτώσεις, τα ίδια πρότυπα (Εικ. 2α και 2β).

Από τα βάθη της αρχαιότητας ως τις μέρες μας, συνεχίζεται η παράδοση και ίσως είναι η μοναδική που επιβιώνει αυτούσια, δείγμα της βαθιάς θρησκευτι-

Εικόνες 2α και 2β. Εικοσιπέντε αιώνες χωρίζουν τα δύο αφιερώματα. Αριστερά, πήλινο που βρέθηκε στο Ασκληπιείο της Κω και δεξιά, μεταλλικό των αρχών του αιώνα.

κότητας του Έλληνα.

Η διαδικασία του τοκετού είχε περιβληθεί στο παρελθόν με αμέτρητες εθιμικές πράξεις, τελετουργίες και παραδοσιακές ενέργειες, που σήμερα, η πλήρης καταγραφή τους σε όλη τη διαχρονική και γεωγραφική τους ποικιλία, είναι σχεδόν ανέφικτη.

Από την επιλογή του κατάλληλου προσώπου για την πρόσκληση της μαμής, το οποίο έπρεπε να έχει χαρακτήρα ...απότοτομο, για να τελεστεί γρήγορα ο τοκετός, ως την παράδοση του νεογνού στη μητέρα του, μεσολαβούσαν πολυάριθμες παραδοσιακές πράξεις, μείγμα λαϊκής ιατρικής, δεισιδαιμονιών και εθίμων.

Η πρώτη ενέργεια της μαμής, πριν από τον τοκετό, ήταν να ξεκλειδώσει όλες τις κλειδαριές του σπιτιού και να λύσει ό,τι ήταν δεμένο ή πλεγμένο.

Η ενέργεια αυτή, που αποτελεί μορφή ομοιοπαθητικής μαγείας, είχε την καταβολή της στην ελληνική μυθολογία. Η Ήρα εμπόδιζε τον τοκετό της Αλκμήνης, μητέρας του Ηρακλή, γιατί με εντολή της η Ειλείθια και οι Μοίρες είχαν δεμένα και πλεγμένα τα χέρια τους. Όταν, μετά από ένα έξυπνο τέχνασμα, ξαφνιάστηκαν και έλυσαν τα χέρια τους, γεννήθηκε ο Ηρακλής.

Η μαμή, πρόσωπο αξιοσέβαστο στη μικρή κοινωνία του χωριού ή της πόλης,

περισσότερο συνέβαλε, κατά το παρελθόν, στην πιστή τέλεση των σχετικών εθιμικών και παραδοσιακών πράξεων κατά τη διάρκεια της διαδικασίας του τοκετού και λιγότερο στην εξέλιξή του.

Η ουσιαστική συμβολή της μαμής ήταν στην ομφαλοτομία και την περιποίηση του νεογέννητου, φροντίζοντας για την καθαριότητα των ματιών, το παραδοσιακό πλύσιμο, το αλάτισμα και το σπαργάνωμα. Ειδικά, το αλάτισμα του νεογέννητου (Εικ. 3) –πράξη η οποία στο πέρασμα των αιώνων προσέλαβε τελετουργικό χαρακτήρα με συμβολικές και μεταφορικές προεκτάσεις– προέρχεται από την αρχαιοελληνική χρήση του αλατιού ως αντισηπτικού. Από την εποχή του Ιπποκράτη, η χρήση του για αντισηψία, όπως και το θειάφι, το νίτρο, ο χαλκός και άλλες ουσίες, ήταν αρκετά διαδομένη.

Το σπαργάνωμα, οι φασκίες, είναι άλλη μια παραδοσιακή συνήθεια, που κατάγε-

ται από την αρχαία Ελλάδα. Στην αρχαιότητα τη θεωρούσαν άριστη υγιεινή συνήθεια. Με το θέμα ασχολήθηκε ο κορυφαίος γυναικολόγος και μαιευτήρας της αρχαιότητας, Σωρανός ο Εφέσιος. Με την πάροδο των αιώνων έγινε τελετουργική παραδοσιακή πρακτική.

Το πρώτο σπαργάνωμα, όπως και το πρώτο λουτρό του παιδιού, το εκτελούσε η μαμή. Το έθιμο ίσχυε και στη Βυζαντινή εποχή (Εικ. 4). Η παραδοσιακή συνήθεια του σπαργάνωματος των νεογνών παρέμεινε σε πολλές περιοχές της χώρας μας ως τα μέσα του αιώνα.

Η φροντίδα του νεογέννητου συμπληρωνόταν με τον ειδικό αντιβασκανικό κεφαλόδεσμο, το “τσεμπεράκι”. Διακοσμημένα με διάφορα σύμβολα, όπως ο σταυρός, το δέντρο της ζωής, ο δικέφαλος αετός, η ροδιά κ.ά., πολλά από τα τσεμπεράκια αποτελούν θαυμάσια δείγματα λαϊκής χειροτεχνίας. Σημερινό κατάλοιπο

Εικόνα 3. Τοκετός στην Κίμωλο το 18ο αιώνα. Χαλκογραφία από το περιηγητικό χρονικό του φλογερού Γάλλου φιλέλληνα *Sonnini de Manoncourt* (1751-1812).

Εικόνα 4. Βυζαντινή εικόνα της Γέννησης. Εικονίζεται το παραδοσιακό σπαργάνωμα. Κάτω δεξιά, η μαία επιμελείται το πρώτο λουτρό του νεογέννητου.

αποτελεί ο ειδικός κεφαλόδεσμος-σκουφάκι, που χρησιμοποιείται στις βαπτίσεις κατά την ένδυση του παιδιού.

Από τις πιο διαδομένες παραδόσεις στον Ελλαδικό χώρο σχετικά με την εγκυμοσύνη και γενικότερα την προφύλαξη της εγκύου και της λεχωίδας από κακοποιές δυνάμεις, αποτελεί η παράδοση για τις νεραίδες. Οι νεραίδες παριστούν τη νεοελληνική εκδοχή των αρχαίων Νυμφών. Στην αρχαιότητα οι Νύμφες αντιπροσώπευαν τις παραγωγικές και ευεργετικές δυνάμεις της φύσης. Δυνάμεις, όμως, οι οποίες προκαλούσαν κάποτε και αρκε-

τά δεινά. Έτσι, για τη μητέρα και το νεογέννητο, άλλοτε οι νεραίδες ήταν ευεργετικές και θεραπευτικές και άλλοτε εχθρικές και καταστροφικές, όπως και η ίδια η φύση.

Σε πολλά μέρη της Ελλάδας, όταν αρρώστανε το παιδί, η μητέρα έκανε προσφορές και επικλήσεις προς τις νεραίδες λέγοντας: *“Καλημέρα σας, καλές αρχόντισσες. Φάτε τα κουλουράκια και γιάνετε το παιδί μου”*. Η προσφώνηση *“καλές αρχόντισσες”* και *“καλές νεραίδες”* υπενθυμίζει την προσφώνηση των αρχαίων Νυμφών, σύμφωνα με αρχαία επιγραφή: *“Το παν υγιήνετε, νύμφαι καλαί”*.

Στις περισσότερες, όμως, περιπτώσεις, οι νεραίδες αποτελούσαν κίνδυνο για την έγκυο, γιατί προσπαθούσαν να την καταστρέψουν κατά τον τοκετό και τη λοχεία. Ο μεγάλος κίνδυνος ήταν η απαγωγή του νεογέννητου από τις νεραίδες. Το παιδί οι νεραίδες δεν το σκότωναν, αλλά το ανταλλάσσανε με κάποιο δικό τους παιδί, το *“νεραϊδόπαιδο”*.

Οι δοξασίες αυτές αντανακλούσαν το φόβο μιας πιθανής μελλοντικής ψυχοπάθειας του παιδιού και αποτελούσαν μια πρωτόγονη προσπάθεια ερμηνείας της ψυχικής νόσου. Έτσι, αν κάποιο παιδί εμφάνιζε αργότερα ψυχική νόσο στη ζωή του, τότε ο λαός πίστευε ότι αποτελούσε προϊόν ανταλλαγής από τις νεραίδες με κάποιο νεραϊδόπαιδο. Το παιδί αυτό το αποκαλούσαν *“νεραϊδοπαρμένο”*.

Βασικός τόπος, όπου δρούσαν οι νεραίδες, ήταν τα σταυροδρόμια και ιδιαίτερα τα τρίστρατα. Η έγκυος απόφευγε τα μέρη αυτά. Η σύνδεση αυτής της παράδοσης με την αρχαιοελληνική θεά των τριόδων, Εκάτη, είναι καταφανής. Αξιοσημείωτο, που πρέπει να τονιστεί, είναι ότι η Εκάτη κατά την αρχαιότητα συνδεόταν και συγγεόταν με την Άρτεμη, την Ειλείθυια και τις Γενετυλλίδες, θεότητες,

που είχαν συνδεθεί με την προστασία της εγκύου. Η Εκάτη, ως χθόνια θεότητα προκαλούσε και στους αρχαίους Έλληνες τρόμο και με διάφορες προσφορές φρόντιζαν να την εξευμενίζουν.

Από την εμφάνιση του ανθρώπου στη γή ως την εποχή μας, ο μητρικός θηλασμός ήταν η μοναδική πηγή ζωής για το νεογέννητο. Άπειρες παραδόσεις, τελετουργικές πράξεις, φυλαχτά, τάματα, επωδές, έθιμα και θρησκευτικά δρώμενα σχετίζονται με την προσπάθεια της Ελληνίδας μάνας να πετύχει καλή και άφθονη γαλακτόρροια για την επιβίωση του παιδιού της.

Όπως όλοι οι αρχαίοι λαοί έτσι και οι Έλληνες απέδωσαν λατρευτική σημασία στη γαλουχία. Οι αρχαίοι Έλληνες, όμως, εκτός από τη βιολογική και θρεπτική αξία του μητρικού θηλασμού, κατανόησαν και την ευεργετική του επίδραση στην ομαλή ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού.

Ο Πλούταρχος, στο βιβλίο του "Περί παιδων αγωγής", εκτός από την προτροπή στις μητέρες να θηλάζουν τα παιδιά τους, τονίζει το στενό ψυχοσωματικό δεσμό που ανπτύσσεται μεταξύ της μητέρας και του παιδιού, με αμφίδρομα ευεργετικά αποτελέσματα τόσο στο ψυχικό, όσο και στο σωματικό επίπεδο.

Με βάση αυτό το θεωρητικό υπόβαθρο γίνεται εύκολα κατανοητό, γιατί ο μητρικός θηλασμός στον ευρύτερο Ελλαδικό χώρο κατά την αρχαιότητα, αλλά και κατά τους βυζαντινούς και νεότερους χρόνους, από απλή βιολογική λειτουργία έγινε σημαντικός κοινωνικός θεσμός.

Η θηλάζουσα, εκτός από την υλική βοήθεια της οικογένειας είχε και την προστασία και ενθάρρυνση του κοινωνικού περιγυρου. Η άρνηση ή η αποστροφή για το μητρικό θηλασμό θεωρείτο κολάσιμη πράξη και αποτελούσε κοινωνικό στίγμα και απαράδεκτη αντικοινωνική ενέργεια.

Στην Αττική, την Κύπρο, την Καππαδοκία, την Κρήτη και αλλού, υπάρχουν εικονογραφήσεις σε βυζαντινούς ναούς, όπου η "μη θηλάζουσα", όπως και η "μη θηλάζουσα τα ξένα νήπια" (Εικ. 5), τιμωρείται με την αιώνια Κόλαση.

Στη λαϊκή μας παράδοση, το μητρικό γάλα είναι τόσο ιερό όσο και η Θεία Μετάληψη. Δεν πρέπει να πέσει κάτω και, αν πέσει, να μην πατηθεί. Πολυάριθμες εκκλησίες του ελληνικού χώρου, από τα Ιόνια νησιά ως την Κύπρο και από τον Πόντο ως την Κρήτη, είναι αφιερωμένες στη Θεοτόκο, με επιθετικό προσδιορισμό σχετικό με τη γαλουχία. "Γαλακτοφορούσα",

Εικόνα 5. "Η μη θηλάζουσα τα νήπια". Βυζαντινή εικονογράφηση σε εκκλησία της Κρήτης.

“Γαλατούσα”, “Γαλατού”, “Γλυκογαλούσα”, “Βυζοπονούσα”, “Χρυσογαλατού”, “Χρυσογαλακτούσα”, “Χρυσορωγιάτισσα”, “Αγιογαλούσα”, είναι μερικά από τα επίθετα της Παναγίας. Η Ελληνίδα μάνα ζητάει από την Παναγία βοήθεια, για να θρέψει το παιδί της:

*“Του Καρτεράδου Παναγιά,
μάνα Γλυκογαλούσα,
π’ όλες οι μάνες του νησιού
παρηγοριά σ’ έχουν,
φύλαγε τα πιδάκια μας,
που σένα απαντέχουν”,*

αναφέρει λαϊκό δίστιχο της Σαντορίνης.

Σύμφωνα με τη λαϊκή αντίληψη, ο θηλασμός είναι ισοδύναμος με τον τοκετό για την επιβεβαίωση της μητρότητας:

Εικόνα 6. “Της Παναγιάς το χορτάρι”.

*“Αν δεν κάτσει πα’ στο σελλίν,
την γην να βρέξει γαίμαν,
τζει το μωρόν αν δεν φάει γάλαν
’που το βυζίν της, δεν θεωρείται
μάνα του, μήτε τζείνον παιδίν της”,*
αναφέρει ποίημα από την Κύπρο.

Τα διάφορα φυλαχτά, οι γητειές για το στήθος, τα τάματα, τα γαλακτοπαραγωγά βοτάνια, η χρήση αγιάσματος ή λαδιού από τις εκκλησίες, τα αποτρεπτικά του ματιάσματος, τα περιάπτα της βασκανίας και οι λαϊκές δοξασίες για το θηλασμό, απηχούν την προσπάθεια της Ελληνίδας μάνας να κρατήσει γαλακτοπαραγωγό το μαστό της, για να εξασφαλιστεί η επιβίωση του νεογέννητου. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι για τις περισσότερες περιοχές της πατρίδας μας, η τεχνητή διατροφή του νεογέννητου έγινε προσιτή από τα μέσα του αιώνα μας και μετά.

Η παράδοσή μας σχετικά με τη μητρότητα, είναι ένας τεράστιος ανθώνας με πανέμορφα και πολυάριθμα άνθη. Επειδή στον περιορισμένο χρόνο μιας εισήγησης δεν ήταν δυνατό να σας τα παρουσιάσω, για να τα χαρείτε όλα, γιαυτό διάλεξα μερικά από αυτά. Ελπίζω να μου συγχωρήσετε την αυθαίρετη επιλογή.

Η τελευταία εικόνα (Εικ. 6) που παρουσιάζει ένα άνθος, δεν τοποθετήθηκε για να κλείσει ευχάριστα η ομιλία, ούτε αποτελεί νοηματικό συνειρμό, επειδή παρομοίωσα την πλούσια παράδοσή μας με ανθώνα. Η εικόνα παρουσιάζει το φυτό που φέρει το επιστημονικό όνομα “*teucrium polium*” και που ο λαός αποκαλεί “άγριο αμάρανθο”, “της αγάπης το βοτάνι”, “λαγοτσιμιθιά”, “της Κυράς το χόρτο”, “της Παναγιάς το χορτάρι”, “Παναγιόχορτο”. Σύμφωνα με την παράδοση, το άγγιξε η Παναγία όταν γεννούσε. Τα παλιά χρόνια, το κρατούσαν ή το έβαζαν στο προσκέφαλό τους οι γυναίκες, όταν γεννούσαν.